

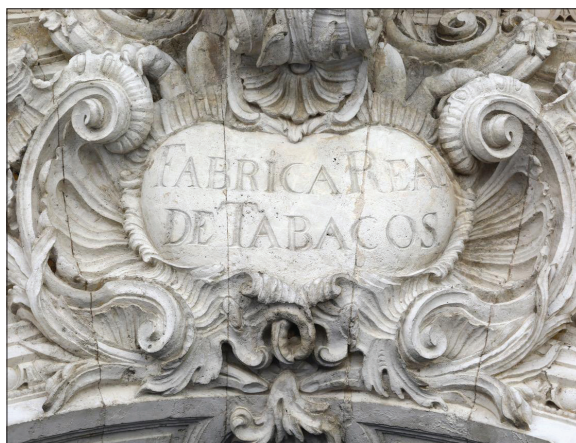
REDAKTORIAUS ŽODIS

Lietuvos pulmonologų draugijos pirmininkas
doc. Rolandas Zablockis

NAUJIEJI TABAKO GAMINIAI – Deja vu

Tabakas į Europą atkeliavo iš Amerikos. Tabako importas suklestėjo XV a., Kristupui Kolumbui atradus Ameriką ir Sevilijai suteikus karališkąją privilegiją prekiauti su kolonizuotais kraštais. XVI a. Sevilijoje buvo įsteigtos pirmosios tabako manufaktūros Europoje ir tabako fabrikas. Šiame fabrike (*Fabrica Real de Tabacos*) dirbo čigonė Karmen, *Georges Bizet* kūriniių herojė. 1950 m., po karo, fabriko patalpos atiduotos Sevilijos universitetui, kuriame dėstoma daugiau nei 65 skirtingos disciplinos, taip pat ir medicinos. Studijavo daugiau nei 70 tūkstančių studentų. Tai antras pagal dydį universitetas Ispanijoje.

Apie 1830 m. cigaretės pasiekė Prancūziją, kur jos gavo pavadinimą cigarette. Cigaretėlių gamybos apimtys gerokai išaugo XIX a. devintajame dešimtmetyje, kai *James Albert Bonsack* sukūrė cigaretėlių gamybos mašiną, galėjusią per dieną pagaminamų cigaretėlių kiekį padidinti nuo 40 000 (sukamų rankomis) iki beveik 4 milijonų (naudojant mašiną). Tabako cigaretės buvo naudojamos įvairioms ligoms gydyti: kvėpavimo takų ligoms, galvos skausmui, skrandžio spazmui, kirmėlinėmis ir bakterinėms žarnyno ligoms, vėžiui ir kt. Pirmieji duomenys apie jų žalą pasirodė tik XX a. ketvirtajame dešimtmetyje.

1 pav. Pastatas su Angelu ant stogo – buvęs Karališkasis tabako fabrikas, dabar – Sevilijos universitetas

Kokias cigarečių vartojimo pasekmes turime šiandien? Europoje priskaičiuojama apie 186 milijonai rūkalių, iš jų 19 proc. – moterys. Apie 13 proc. paauglių (13–15 metų) nuolat vartoja tabako produktus. Kiekvieną dieną apie 2000 jaunuolių (iki 18 metų) surūko pirmąją cigaretę. Kiekvieną dieną apie 300 jaunuolių (iki 18 metų) tampa nuolatinais rūkaliais. Pasyvus cigarečių rūkymas sukelia daugelį tokių pačių sveikatos sutrikimų kaip ir rūkymas. Dėl tabako sukeltų ligų kasmet miršta 7 milijonai žmonių, o prognozės ateičiai yra nepalankios (2030 m. – 8 milijonai mirčių). Vidutiniškai rūkaliai gyvena 10 metų trumpiau nei nerūkantys. Rūkymo kaina JAV per metus siekia 300 milijardų dolerių (iš jų 170 milijardų tiesioginės medicininės išlaidos). Cigarečių rūkymas

dėl tabake esančio nikotino, sukelia stiprią priklausomybę. Nors septyni iš dešimties nuolatinių rūkalių nori mesti rūkyti, tačiau tik septyniems iš 100 tai pavyksta padaryti.

Dėl cigarečių rūkymo žalos dabar jau nediskutuojame ir skatiname žmones nepradėti rūkyti, o rūkalius mesti rūkyti. Kad tai suprastumėme, prireikė net 500 metų. Pasaulyje mažėjant cigarečių pardavimui, didžiosios tabako kompanijos pasiūlė kitas tabako vartojimo formas (elektronines cigaretes, kaitinamojo tabako produktus), deklaruodamos, kad jos yra mažiau žalingos rūkaliams ir aplinkiniams nei cigaretės. Be to, padeda rūkaliams mesti rūkyti. Tačiau moksliniai tyrimai ir skaičiai rodo ką kitą.

2 pav. Astmos cigaretės

Kaitinamojo tabako produktai (angl. *heated tobacco products*) yra gana nauja tabako produktų rūšis, jos poveikis sveikatai dar nepakankamai ištirtas. Tai yra nikotino turintis produktas, todėl būdingos visos neigiamos nikotino sukeltos pasekmės. Ar kaitinamojo tabako produktai yra mažiau kenksmingi nei cigarečių rūkymas? Kaitinamojo tabako produktuose kai kurių medžiagų yra mažiau nei cigaretėse, tačiau taip pat yra medžiagų, kurių nėra cigaretėse. Neaišku, ar rūkaliams, įprastas cigaretes pakeitus kaitinamojo taba-

ko produktais, sumažėja rūkymo sukeltų ligų rizika. Kaitinamojo tabako produktų vartojamumas didėja, pvz., JAV 2017 m. juos vartojo 0,7 proc. žmonių, o 2018 m. jau 2,4 proc. Kokia dalis jaunimo vartoja kaitinamojo tabako produktus tiksliai nežinoma. Taip pat neaišku, koks poveikis yra aplinkiniams nerūkantiems žmonėms (pasyvus rūkymas).

Dažniausiai elektroninės cigaretės (angl. *electronic nicotine delivery systems*) yra specialios nikotino tiekimo sistemos. Tabako jos neturi,

3 pav. Cigarečių reklama. Cigaretes (nuotrauka viduryje) reklamuoja populiarus aktorius, būsimasis JAV Prezidentas – Ronaldas Reiganas (*Ronald Reagan*), pristatydamas savo paskutinįjį filmą „Hong Kong“ (1950 m.).

tik nikotino. Jos vartojamos aerolio pavidalo, kaitinat skystį, kuriame yra propileno glikolio, glicerolio ir kvapiųjų medžiagų. Kas yra pagrindiniai elektroninių cigarečių (e-cigarečių) vartotojai? Dažniausiai jas vartoja jaunimas ir paaugliai. JAV 2019 m. 5 milijonai vidurinių ir aukštųjų mokyklų studentų vartojo e-cigaretes. 40 proc. iš jų niekada anksčiau nerūkė. E-cigaretes rūkančių moksleivių skaičius JAV per 2017–2018 m. išaugo beveik dukart.

Bandoma įteigti, kad e-cigaretės yra mažiau kenksmingos nei įprastos cigaretės. Prisiminkime atvejį Belgijoje, kai dėl kvėpavimo sutrikimo mirė 18 metų jaunuolis, kurio mirties priežastis buvo susijusi su e-cigarečių rūkytu ir žalingais produktais e-cigaretėje. Panašių atvejų užregistruota ir JAV. JAV Ligų kontrolės ir prevencijos centro (angl. *Centers for Disease Control and Prevention*) duomenimis

(2020 m. vasario 18 d.), dėl naujųjų tabako gaminių sukeltų plaučių pažeidimo (*e-cigarette, or vaping, product use-associated lung injury-EVALI*) buvo hospitalizuoti 2807 asmenys, iš jų 68 mirė. 82 proc. asmenų vartojo kaitinamojo tabako produktus, o 57 proc. nikotino tiekimo sistemos produktus. Ligonių amžiaus mediana buvo 24 metai. Tyrimas parodė, kad protrūkis greičiausiai buvo susijęs su šiuose produktuose esančio vitamino E acetato sukeltos plaučių pažeidimo.

Naujųjų tabako formų vartojimas didėja, ypač tarp jaunimo. Technologškai patrauklios naujosios tabako formos sukuria šiuolaikiškumo ir saugumo iliuziją. Tai skatina pirmą kartą rūkančiųjų skaičiaus augimą. O koks ilgalaikis šių naujųjų tabako gaminių poveikis sveikatai? Ar nesikartoja cigarečių istorija? Ar vėl lipame ant to paties grėbliu? Kaip sako prancūzai: *Deja vu*.

Literatūra

1. Jackson, Mark, "Divine Stramonium": The Rise and Fall of Smoking for Asthma' *Medical History* 54.2 (2010): 171–194.
2. World Health Organization. WHO global report on trends in prevalence of tobacco use 2000–2025, third edition (2019).
3. U.S. Department of Health and Human Services. The Health Consequences of Smoking—50 Years of Progress: A Report of the Surgeon General. Atlanta: U.S. Department of Health and Human Services,

Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office on Smoking and Health, 2014.

4. Jha P, Ramasundarahettige C, Landsman V, et al. 21st Century Hazards of Smoking and Benefits of Cessation in the United States external icon. *New England Journal of Medicine* 2013; 368: 341–50.
5. Xu X, Bishop EE, Kennedy SM, Simpson SA, Pechacek TF. Annual Healthcare Spending Attributable to Cigarette Smoking: An Update external icon. *American Journal of Preventive Medicine* 2014; 48(3): 326–333.
6. Centers for Disease Control and Prevention. Best Practices for Comprehensive Tobacco Control Programs–2014. Atlanta: U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office on Smoking and Health, 2014.
7. Creamer MR, Wang TW, Babb S, et al. Tobacco Product Use and Cessation Indicators Among Adults – United States, 2018. *Morbidity and Mortality Weekly Report* 2019; 68(45): 1013–1019.